

Necessitats socials dels venedors ambulants informals a Barcelona

Carlos Delclós.

Grup d'Investigació en Desigualtats en Salut - Employment Conditions Network (GREDS-EMCONET).
Dept. de Ciències Polítiques i Socials (UPF).

Paraules clau: venda ambulant, desmercantilitzar, criminalització

La venda ambulant és un fenomen típic de les grans ciutats amb forta presència del sector turístic. No obstant això, a partir de l'estiu del 2015 s'ha percebut una creixent problematització del fenomen a la ciutat de Barcelona. En aquest article es descriuen algunes de les característiques dels venedors ambulants a Barcelona, partint d'un estudi que combina l'anàlisi documental amb entrevistes estructurades a grups focals i informants clau. Partint d'aquesta anàlisi, s'identifiquen els principals obstacles per a la plena participació a la ciutat del col·lectiu, que inclouen la situació administrativa, la penalització de la seva activitat i la falta d'accés al mercat laboral formal, entre altres factors.

Introducció

La venda ambulant no és un fenomen nou per a Barcelona, ni per a les altres ciutats grans del món, sobretot en aquelles en què hi ha una forta presència del sector turístic. No obstant això, a partir de l'estiu del 2015 s'ha percebut una creixent problematització del fenomen a la ciutat de Barcelona, que es deu, entre altres coses, al fet que sigui més visible als mitjans de comunicació, a una presència més gran en els discursos dels partits polítics, als canvis en la distribució geogràfica dels venedors i a l'absència creixent d'alternatives laborals per a les persones que es troben en una situació administrativa irregular després de l'esclat de la crisi econòmica.

Si s'ha de jutjar per la seva presència als mitjans de comunicació, en els últims anys la majoria dels conflictes amb la venda ambulant s'han donat al districte de Ciutat Vella. Segons la versió més repetida per les persones que

s'han entrevistat per a aquest article, la presència de venedors ambulants a la zona de la Rambla ha estat la que ha marcat un canvi qualitatiu en el grau de conflicte percebut per tots els actors. Un altre moment clau va ser la mort, l'agost del 2015, de Mor Sylla, un home d'origen senegalès que treballava com a venedor ambulants, després d'una intervenció dels Mossos d'Esquadra a Salou.

La seva mort va provocar disturbis a Salou i un augment de la mobilització de la comunitat senegalesa a Catalunya. Va ser en aquest context que els treballadors de la venda informal a Barcelona van decidir sindicar-se.

Si entenem que el recurs a aquesta activitat econòmica, la intensitat dels conflictes que en resulten i la falta de contacte amb els serveis municipals que tenen a la seva disposició són atribuïbles a les dificultats experimentades per una part de la població a l'hora de satisfer les seves necessitats bàsiques, una valoració d'aquestes dificultats ha d'assenyalar quines són les barreres que impedeixen la plena participació en la ciutat dels col·lectius afectats. En aquest sentit, l'aparició del Sindicat Popular de Venedors Ambulants indica la voluntat de bona part d'un col·lectiu greument precaritzat d'establir i potenciar un interlocutor amb la legitimitat necessària per articular les seves demandes col·lectives.

Aquest article presenta els resultats d'un treball de camp dut a terme entre el novembre del 2015 i el maig del 2016. Després d'aquesta breu introducció, s'explica la metodologia que s'ha fet servir per a l'estudi. A la secció següent es presenten els resultats de l'anàlisi documental, repassant la literatura existent sobre la venda ambulants a Barcelona i en altres llocs del món. A la quarta secció

s'exposa les principals troballes de l'estudi, i l'article acaba amb una discussió sobre les seves implicacions.

1. Metodologia

Comencem amb una revisió bibliogràfica d'articles científics originals i de *literatura grisa* (informes, articles i entrevistes a la premsa, documents de treball o presentacions en congressos). La primera fase de la revisió es va centrar en la venda ambulants i la informalitat (venda no formal) a les diverses regions del món, mentre que la segona es va centrar en les implicacions laborals i econòmiques de la informalitat i com s'han abordat a l'Administració pública local.

D'altra banda, entre el novembre del 2015 i el maig del 2016 es van dur a terme entrevistes estructurades amb grups focals, amb un total de 58 treballadors de la venda ambulants. També es van fer 6 entrevistes amb experts i informants clau. Les entrevistes individuals van ser amb tres treballadors socials, dos acadèmics especialitzats en la informalitat i un urbanista especialitzat en temes relacionats amb l'espai públic. En el cas dels grups focals, entre el gener i el març del 2016 es va entrevistar nou grups d'entre tres i vuit persones, seguint un disseny d'estudi derivat de la valoració participativa de l'economia informal [*participatory informal economy appraisal (PIEA)*] aplicada per Mkhize, Dube i Skinner en el seu estudi sobre la venda ambulants a Durban, Sud-àfrica (2013). Es tracta d'una metodologia adaptada, ja que no separa les entrevistes individuals de les discussions amb grups focals i incorpora el qüestionari individual a la discussió en grup. Tres de les entrevistes es van fer a casa d'algun entrevistat, tres a l'espai públic i tres en bars i cafeteries.

En comptar amb una mostra de conveniència, l'estudi té algunes limitacions. No es tracta d'un estudi representatiu de la totalitat dels venedors ambulants que treballen a la ciutat de Barcelona. Les dues zones de venda més representades pels entrevistats eren la Rambla i la plaça de Catalunya (el 62% entre totes dues), seguit per passeig de Gràcia (14%) i el port (14%). Per tant, les conclusions només es poden extrapolar als venedors del centre de la ciutat, especialment del districte de Ciutat Vella, i no al conjunt dels venedors ambulants. D'altra banda, com que són col·lectius particularment vulnerables, s'ha optat per tractar les dades de manera agregada per protegir l'anonimat dels entrevistats. En conseqüència, no es poden creuar variables a l'hora de fer les tabulacions. Finalment, el fet d'haver dut a terme les entrevistes durant el primer trimestre del 2016 presenta algunes limitacions, ja que la intensitat del conflicte i de la repressió va augmentar al llarg del període d'estudi i més enllà d'aquest. Aquest increment, així mateix, va produir un augment visible en el grau d'aflicció del col·lectiu.

2. Revisió de la literatura

Comencem la nostra anàlisi documental partint del context europeu. Cal ressaltar que la literatura científica que aborda la venda ambulants de manera específica i des d'una perspectiva comparativa és escassa i, segons la nostra revisió, inexistent pel que fa als estudis empírics. És per això que iniciem aquesta secció amb una aproximació teòrica sobre la informalitat, que és, al cap i a la fi, el que estructura les dificultats d'encaix entre la venda ambulants i la institucionalitat formal de la ciutat.

El concepte *economia informal* va ser encunyat per l'antropòleg Keith Hart el 1971 mentre estudiava la feina de

baixos ingressos a Accra, Ghana (1973). Segons l'OIT, entre la meitat i tres quarts de la feina no agrícola als països pobres encaixa en aquesta categoria. L'OCDE afirma que el 2009, la meitat dels treballadors del món eren informals, i que per al 2020, aquesta xifra creixerà fins als dos terços del total. Per tant, la "feina informal" es refereix a la major part de la feina que hi ha al món.

La sociòloga Saskia Sassen (1997) atribueix l'expansió de la feina informal als països rics a dos processos fonamentals. El primer és el creixement de la desigualtat i els canvis resultants en els hàbits de consum de rics i pobres a partir dels anys vuitanta. El segon és la incapacitat dels treballadors per competir pels recursos necessaris en els contextos urbans, ja que les grans empreses tendeixen a augmentar-ne els preus. Això és particularment notable en el preu de l'espai comercial, però també en la desigualtat resultant de la diferenciació i jerarquia de les situacions administratives imposades mitjançant l'aplicació de les lleis d'estrangeria.

En el seu estudi "Evaluating cross-national variations in the extent and nature of informal employment in the European Union", Colin C. Williams (2013) analitza les variacions entre els països de la Unió Europea pel que fa al pes de l'ocupació informal i les seves característiques. Utilitzant les dades de l'enquesta de l'Eurobaròmetre del 2007, es demostra que la prevalença de l'ocupació informal és menor als països amb més nivells de riquesa, igualtat, intervenció en el mercat laboral, protecció social i redistribució mitjançant la despesa social, i amb un nivell inferior de corrupció. Als països on hi ha les taxes d'informalitat laboral més grans, es recorre a aquesta forma d'ocupació principalment per raons d'exclusió del

mercat laboral formal, la qual cosa suggereix que l'exclusió esmentada contribueix a la presència de la informalitat mitjançant un mecanisme de retroalimentació.

Williams destaca tres perspectives a l'hora d'abordar l'economia informal:

1. Modernització, que sosté que a mesura que les economies es modernitzen i desenvolupen, l'economia formal es fa hegemònica al paisatge econòmic global i l'ocupació informal—considerada, segons aquesta teoria, com un romanent o residu d'una època “premoderna”— desapareix.
2. Neoliberal, que atribueix el creixement de l'ocupació informal a una resposta populista als estats corruptes, amb impostos excessius i caracteritzats per la interferència en la feina i el benestar. Segons aquesta teoria, la informalitat és una decisió econòmica-racional de sortir, de manera voluntària, de l'economia formal per evitar els costos, el temps i l'esforç associats a la feina formal.
3. Estructuralista, que proposa que la informalitat és el resultat d'una intervenció insuficient en la feina i el benestar. Des d'aquesta perspectiva, l'ocupació informal és considerada un component inherent del capitalisme tardà, a més d'una eina clau per facilitar els acomiadaments, l'externalització i la subcontractació que caracteritzen la desregulació en el capitalisme global, ja que aquesta forma de treball proporciona una via de producció flexible que permet que les empreses redueixin els costos i augmentin els beneficis.

A diferència de bona part de la literatura prèvia sobre la informalitat, que se centra principalment en les mesures de dissuasió o en les polítiques dissenyades per facilitar la transició de l'economia informal a la formal, l'estudi de Williams ressalta la importància de les institucions laborals i de benestar a l'hora de reduir la informalitat. D'acord amb la perspectiva estructuralista, hi ha una correlació entre la provisió de benestar, la intervenció estatal més gran en el mercat laboral i un baix nivell d'ocupació informal, de manera que el fet d'augmentar la despesa social està relacionat amb un descens en el pes de l'economia informal. En els contextos d'aquest tipus, segons Williams, el recurs a l'ocupació informal té més a veure amb l'elecció personal que amb l'exclusió social. Al seu torn, els resultats del seu estudi rebutgen la hipòtesi neoliberal que la desregulació i la reducció d'impostos contribueixen a la reducció de la informalitat, i, en canvi, suggereixen que fer més atenció a la qualitat de la burocràcia estatal i la reducció de la corrupció —és a dir, la hipòtesi de la modernització—, pot contribuir a la reducció de la informalitat sobre la base de la hipòtesi estructuralista.

Per tant, per abordar l'economia informal als països europeus, Williams proposa una teoria de la neomodernització, que reconeix que l'augment del PIB per capita, la qualitat de la burocràcia estatal, la intervenció en el mercat, les polítiques de benestar i redistribució i la reducció de la corrupció estatal estan correlacionades amb les variacions entre països quant a la prevalença i naturalesa de l'ocupació informal. Per tant, la neomodernització de Williams explicaria els alts nivells d'informalitat i, sobretot, la informalitat per raons d'exclusió socioeconòmica als països del sud i el centre-

est d'Europa, on coexisteixen la desigualtat, la poca redistribució mitjançant transferències socials i, en general, la baixa inversió en la protecció social.

Més enllà de la naturalesa macroeconòmica de la informalitat, els conflictes relacionats amb la venda ambulante a Barcelona tenen molt a veure amb l'encaix legal del comerç a l'espai públic. Com expliquen Meneses Reyes i Caballero Juárez en el seu estudi “The right to work on the street: Public space and constitutional rights” (2013), les pràctiques socials comunament etiquetades com a il·legals o informals tendeixen a ser abordades des de tres perspectives. D'una banda, hi ha la perspectiva *legalista*, que utilitza el llenguatge legal per condemnar aquestes pràctiques i situar la llei per sobre de totes les altres consideracions (Azuela, 2006). En aquest enfocament, s'afavoreix l'ús de la criminalitat per evitar que es recorri a les pràctiques urbanes no desitjades. D'altra banda, la perspectiva *regulatòria* emfatitza les regles i tècniques legals que poden permetre que aquestes pràctiques tinguin lloc a la via pública, i, al seu torn, opta per minimitzar-ne els efectes suposadament negatius (Delaney, 2010). Finalment, la perspectiva *crítica* entén la informalitat com un dispositiu de gestió i control, que redueix la llei a una sèrie de normes confuses, complicades, sovint contradictòries i difícils d'executar (Devlin, 2011).

Segons Meneses Reyes i Caballero Juárez, la venda ambulante és un exemple al qual es poden aplicar aquestes tres perspectives. Tanmateix, Devlin (2011) demostra que el paisatge urbà dibuixat per la venda ambulante no és tant un exercici dels drets—entre ells el dret a la feina— com un reflex de les relacions de poder que existeixen entre

els diversos actors que es troben a l'espai públic a l'hora d'exercir els seus drets al carrer. En casos com aquest, segons els autors, les decisions judicials poden potenciar un ordre socioespacial particular, en el qual es protegeix el dret dels treballadors urbans pobres a exercir la seva feina a la via pública recurrent al dret constitucional i estipulant que l'accés a aquest tipus d'activitat només pot beneficiar els qui no disposen de la capacitat per invertir una quantitat suficient per muntar un negoci.

A l'hora d'exercir els drets a l'espai públic, les relacions de poder desiguals es posen de manifest fins i tot allà on les constitucions diuen que garanteixen aquests drets. Això ho demostra Kate Swanson en el seu estudi sobre la venda ambulante i els captaires d'origen indígena a dues ciutats de l'Equador (2007), on, segons l'article 35 de la Constitució, vigent en el moment de l'estudi (la del 1998): “La feina és un dret i un deure social. Gaudirà de la protecció de l'Estat, que assegurarà al treballador el respecte a la seva dignitat, una existència decorosa i una remuneració justa que cobreixi les seves necessitats i les de la seva família.”

Malgrat això, segons Swanson la presència creixent del sector turístic a Quito i Guayaquil ha anat acompanyada pel desplaçament forçós dels venedors ambulants, que durant segles havien estat una part important del teixit comercial local. Swanson atribueix aquest desplaçament a l'higienisme social i a un procés d'“emblanquiment” de l'espai públic que pretenia ajustar la imatge de la ciutat a aquella que es podia observar a la seva publicitat turística. En aquesta línia, crida l'atenció que el 2002, el Govern municipal de Guayaquil contractés William Bratton per contribuir a l'elaboració de la seva estratègia

de regeneració urbana. Bratton és l'antic comissari general de la policia de Nova York que, juntament amb l'exalcalde Rudolph Giuliani, va ser coautor de l'estratègia policial núm. 5 de la ciutat de Nova York, text que el geògraf Neil Smith va descriure com el document fundacional del revengisme urbà nord-americà. Però, així com en la majoria de les ciutats europees i nord-americanes, els desplaçaments provocats pel revengisme urbà van ser per obrir espais per construir-hi condominis de primer nivell, a l'Equador van servir per potenciar el sector turístic.

Igual que altres autors, Swanson conclou que el principal efecte de la repressió de la venda ambulants no ha estat que se n'elimini la pràctica, sinó que augmentin les dificultats considerables experimentades per aquest grup. En el seu estudi sobre les característiques espacials de la venda ambulants a Kumasi (Ghana), Solomon-Ayeh, King i Decardi-Nelson (2011) arriben a una conclusió similar. Tant la persuasió com l'ús de la força es van aplicar, sense aconseguir el resultat que se n'esperava. Malgrat les pràctiques de descongestió i assetjament continu aplicades per la policia de Kumasi, els venedors ambulants sempre tornaven als carrers després d'un període relativament breu.

Quan el Govern municipal va establir una directiva perquè els venedors es relassessin en altres mercats de la ciutat, no es va complir. La raó és que el motor de la venda ambulants és la compra impulsiva. Quan es va preguntar als venedors entrevistats per a aquest estudi quines eren les seves principals consideracions a l'hora d'escollir un lloc per a la venda, dos de cada tres van esmentar la concurrència, conveniència i comoditat dels clients, mentre que l'última consideració era l'autorització municipal.

És per això que els autors d'aquest estudi recomanen que les necessitats no només dels venedors ambulants, sinó també dels vianants i els comerciants establerts en llocs fixos s'han d'incorporar al disseny i la planificació dels espais urbans, ja que els aspectes que més tendeixen a preocupar (per exemple, la densitat o la higiene) són fàcilment abordats des de l'urbanisme. També destaquen, juntament amb altres autors (Roy, 2005; Anjaria, 2006), que lluny de ser una amenaça per a la seguretat pública, en ciutats com Nova York o Mumbai la venda ambulants ha ajudat a produir llocs segurs i ha contribuït a la qualitat de vida dels barris en els quals es practica. En aquest sentit, descriuen l'aparició de les associacions de venedors ambulants com una cosa molt positiva, ja que ajuden a reduir la incidència de les confrontacions entre els seus membres i la policia a través de la mediació i l'aplicació de penalitzacions pròpies per transgredir les normes i ordenances municipals (per exemple, aplicant suspensions, períodes durant els quals no es permet vendre als qui han trencat algun acord).

Solomon-Ayeh, King i Decardi-Nelson defensen una visió integral del comerç a l'espai públic, com la que ha estat aplicada en llocs com Singapur, Mèxic, Kenya, Burkina Faso o Sud-àfrica. Una visió complementària és la de Kyoto Kusakabe (2006), que després d'estudiar els casos de Tailàndia, Cambodja i Mongòlia, recomana que els espais i mercats urbans es gestionin segons els principis de governança participativa, convertint els venedors en part dels processos de règim d'autogovern dels espais urbans. L'autor posa un èmfasi especial en el cas de Tailàndia, on les autoritats municipals van optar per escoltar les associacions de venedors en lloc de simplement intentar

controlar-los. Al seu torn, en el cas de Mongòlia destaca que la presència de les associacions de venedors va tenir un efecte similar al que descriu l'estudi sobre Kumasi. Per potenciar aquest tipus de processos, recomanen la concessió d'un estatus legal clar per als venedors, perquè puguin reclamar el seu dret a la feina i a l'ús de l'espai públic, ja que és el buit legal i administratiu en el qual hi ha la venda ambulants el que genera l'extorsió, l'explotació i el rentisme, que es troben entre les pràctiques més perverses associades a la informalitat.

Malgrat la varietat de països en què es dona el fenomen de la venda ambulants, i la diversitat que hi ha en termes de la composició social dels qui ho practiquen en aquests diversos contextos, no deixa d'haver-hi una sèrie de trets comuns entre els mateixos venedors, independentment del país en què treballin. En el seu estudi sobre les característiques dels venedors ambulants a Dacca (Bangla Desh) Husain, Yasmin i Islam (2015) destaquen algunes d'aquestes característiques. Els venedors entrevistats eren principalment migrants de zones rurals, amb pocs anys d'escolarització, immersos en una dinàmica d'atur estructural i amb famílies relativament grans.

D'acord amb les hipòtesis de Sassen, les principals fonts de finançament del comerç eren els escassos estalvis personals, la venda de possessions personals i, en alguns casos, els petits préstecs entre particulars, totes insuficients per competir al mercat laboral formal. D'aquí la importància del capital social en aquest tipus de feina, caracteritzada per les hores excessives i la conseqüent falta d'oportunitats al mercat laboral formal. Solomon-Ayeh, King i Decardi-Nelson esmenten aquests últims

aspectes com la causa principal de l'estructura d'edat relativament jove dels venedors ambulants a Kumasi, on l'àmplia majoria dels treballadors entrevistats eren menors de 35 anys.

Partint d'aquest repàs a la venda ambulants en el seu context global, passem a una breu descripció de la venda ambulants a Barcelona. Com veurem, aquí la venda ambulants també és resultat d'una interacció entre la falta d'ocupació formal i les migracions, encara que en aquest cas es tracta de migracions internacionals, la jerarquia de situacions administratives de les quals té un paper determinant a l'hora de seleccionar qui participa en aquesta activitat laboral.

L'octubre del 2015, l'Ajuntament de Barcelona va presentar la seva proposta d'abordatge social de la venda ambulants. Al document que es va exposar en presència dels grups municipals, es va plantejar aquesta necessitat: "Un nou enfocament ampli, centrat en la intervenció social i laboral, i en què s'impliqui el col·lectiu a l'hora de buscar una sortida sostenible que permeti la garantia dels drets fonamentals per a les persones que es veuen obligades a sobreviure mitjançant la venda ambulants".

Abans de presentar aquest informe, i amb la intenció de conèixer la situació de les persones que practicaven aquesta activitat econòmica, es va elaborar un informe en què se'n van exposar les característiques principals. En la diagnosi s'identifiquen diversos col·lectius que es dediquen a la venda ambulants, que inclouen: (1) les persones d'origen indoasiàtic que venen records en zones turístiques; (2) les persones d'origen indoasiàtic que

venen llaunes de cervesa en zones de lleure nocturn; (3) les persones d'origen subsaharià que venen productes d'imitació o falsificats; (4) les persones que es dediquen a vendre productes recuperats dels contenidors o sobrants dels lots de subhasta de la Fira de Bellcaire.

Tanmateix, malgrat la diversitat de formes de venda ambulants identificades, el conflicte que ha sorgit al voltant de la venda ambulants s'ha centrat específicament en l'activitat del top manta que, tal com recull l'informe, practiquen, principalment, persones d'origen africà.

El diagnòstic de l'Ajuntament resulta particularment útil a l'hora d'identificar les característiques socials, demogràfiques i econòmiques de les persones que es dediquen a la venda ambulants. Al seu torn, apunta que existeix una baixa vinculació del col·lectiu amb els serveis i recursos municipals en la fase d'arribada a la ciutat, ja que només el 9% utilitza els centres de serveis socials i un 38% utilitza el sistema català de salut i els serveis d'urgència en cas de necessitat. En lloc d'utilitzar aquests recursos, les persones que exerceixen aquest tipus de feina recorren a xarxes informatives internes amb un alt grau de precarietat, presumiblement perquè estan més adaptades a les seves necessitats particulars, encara que també es pot pensar que aquesta reticència es deu a la por de contactar amb l'Administració pública. Amb l'objectiu de complementar aquesta informació, presentem els resultats dels grups focals i les entrevistes individuals.

3. Resultats

Comencem aquesta secció amb els resultats de les entrevistes individuals, i passem després als grups

focals. Les segones abordem les condicions en les quals viuen i treballen els venedors ambulants, mentre que les entrevistes a experts i informants clau se centren en temes de caràcter més general. En el cas de les entrevistes a acadèmics especialitzats en la informalitat, es tractava d'entrevistes de caràcter orientatiu per acompanyar la revisió de la literatura, informar el disseny de l'estudi i identificar les millors pràctiques tant en termes d'investigació com de l'enfocament de les polítiques públiques. A l'entrevista amb la persona especialitzada en arquitectura i urbanisme, es van abordar les qüestions espacials i arquitectòniques de la venda ambulants, mentre que les entrevistes als treballadors socials es van centrar en les relacions entre els venedors ambulants i les institucions públiques i socials.

A les entrevistes amb aquests últims, es va destacar que havia començat a augmentar la presència de la venda ambulants a la via pública al principi del 2015. El febrer d'aquell any, hi va haver una confrontació entre venedors i forces de seguretat al metro, la qual cosa va portar el Govern municipal a demanar que els serveis socials municipals fessin un estudi sobre la venda ambulants. En aquest estudi, es van identificar els principals punts de venda i les característiques dels diversos col·lectius que es dedicaven a aquesta activitat. A l'estiu del 2015, coincidint amb l'entrada del nou govern municipal, es va començar a detectar una presència més gran de venedors ambulants a les zones de la Rambla i el monument a Colom, un canvi en algunes de les característiques dels col·lectius (com l'augment del nombre de venedors pakistanesos i de Bangla Desh) i un augment de conflictivitat en les intervencions policials.

L'agost del 2015, hi va haver un salt qualitatiu en aquesta conflictivitat que s'atribueix a la mort de Mor Sylla, que treballava com a venedor ambulants, durant un operatiu dels Mossos d'Esquadra a Salou. A Salou, hi va haver disturbis durant uns dies, i a Barcelona es va produir una manifestació. Va ser llavors que, segons les persones entrevistades, diversos col·lectius del teixit associatiu barceloní es van acostar als venedors ambulants en aquesta ciutat, i van fer augmentar, així, la seva presència en el debat públic i la visibilitat del conflicte.

Els treballadors socials destaquen amb unanimitat que va ser llavors que va canviar la naturalesa de la relació entre ells i els venedors ambulants. Fins aleshores, s'havien centrat en itineraris individuals amb el suport de les associacions d'immigrants, com a resposta a peticions particulars. A partir de l'agost del 2015, en canvi, van començar a exigir respostes a la seva situació col·lectiva com a venedors ambulants, una resolució a llarg termini i una altra interlocució amb les institucions públiques. S'atribueix aquest gir, que culmina amb la constitució d'un sindicat informal, a la combinació de l'enfocament mediàtic, que presenta el col·lectiu com un problema per a la ciutat, i la relació dels venedors amb associacions més informals i reivindicatives.

Malgrat treballar amb itineraris individuals, els treballadors socials destaquen diversos trets comuns, els quals atribueixen a projectes migratoris que comparteixen origen, recorregut i perspectives. Dos dels treballadors fan referència a les expectatives dels venedors en iniciar les seves trajectòries migratòries, que consideren molt altes i poc realistes. L'objectiu principal, segons ells, és arribar

a Europa, aconseguir una feina fàcilment i enviar diners a les seves famílies al país d'origen. Això s'observa, diuen, independentment del país d'origen.

La qüestió de les expectatives dels venedors ambulants també desperta certa preocupació entre els treballadors socials quant a la perspectiva de resolució a llarg termini. Han percebut certa obertura a la idea d'implicar el teixit associatiu i comunitari més enllà dels serveis socials municipals i proveïdors diversos, cosa que interpreten positivament com a part de la "solució social" proposada pel Govern municipal. No obstant això, les tres persones entrevistades plantegen una sèrie de dubtes sobre el que implica. Una persona diu que vol creure que "solució social" implica abordar la qüestió de la venda ambulants adoptant un panorama ampli en lloc de dir-li a la persona X que hi ha un alberg en el qual es poden quedar o un treballador social que pot tractar el seu cas, ja que això seria una cosa "molt micro" per a un tema molt més ampli. També es pregunta quina és l'expectativa: la desaparició de la venda ambulants, la regulació de l'activitat, que l'activitat es desenvolupi en uns punts determinats o que es controlin els productes. Segons la persona entrevistada, si això se sap, es pot treballar sobre aquest objectiu, sobretot si es té clar que la venda ambulants no desapareixerà.

En aquestes entrevistes també s'observa una preocupació comuna pel motiu de la intervenció contra la venda ambulants, ja que no queda clar quin és l'impacte o el dany que es pot atribuir a l'activitat. S'exposen com a possibles explicacions el fet que l'ocupació de l'espai públic associada a la venda ambulants alenteix la circulació, que l'augment de la densitat impliqui un risc

de seguretat o que l'activitat pugui afectar el marge de beneficis d'algú.

Un altre tema tractat a les entrevistes amb treballadors socials és el paper de la policia. Tots van assenyalar que la relació entre la policia i els venedors ambulants era la més conflictiva i van expressar la seva frustració pel fet que una activitat l'impacte negatiu de la qual és, a tot estirar, residual generi tantes escenes desagradables. Dues de les tres persones entrevistades van posar l'èmfasi en els productes falsificats com el problema més difícil d'abordar, ja que representa l'activitat més "criminalitzada" de totes les que es practiquen a la venda ambulants. Les discussions sobre aquest aspecte sempre portaven al mateix final: la importància de "la xapa" (el logo que, en el moment en què es posa sobre el producte, constitueix la falsificació). Sobre aquest tema, es manté una postura "més que hermètica", segons un entrevistat, tant per part de la policia com per part dels venedors.

Una de les persones entrevistades havia treballat amb la policia de proximitat de la Guàrdia Urbana de Barcelona (GUB), que segons aquesta persona, té un tracte i tipus de col·laboració amb les institucions molt diferents als de la "policia convencional", com pot ser la Unitat de Policia Administrativa i de Seguretat (UPAS). Segons l'entrevistat, hi havia molts policies que no volien dedicar-se a aquest tipus d'intervencions perquè hi ha una reincidència molt elevada, perquè implica exposar-se a una sèrie de riscos i perquè saben que totes les seves accions, en aquest cas, es percebran com a violentes. Tot i així, segons l'entrevistat, ho fan perquè tenen la pressió de fer que les persones es conformin a una sèrie de normes que només poden canviar si es canvien les ordenances municipals.

En aquest sentit, l'entrevista amb l'urbanista especialitzat en temes d'espai públic assenyala algunes pistes. D'una banda, considera que desmercantilitzar l'espai públic és una proposta problemàtica. L'espai públic és moltes coses, diu, des d'una casa per als qui no tenen sostre fins a una oportunitat econòmica per als qui no tenen accés al mercat laboral. Sempre genera valor al mercat, ja que el preu de la propietat i el sòl a les zones adjacents tendeix a pujar o baixar en funció de les seves característiques. Ser un espai molt freqüentat per persones que estan desenvolupant un tipus d'activitat (lleure, feina, consum, turisme) genera una varietat de tipus de demanda. La qüestió, diu, no és desmercantilitzar l'espai públic sinó com es pot democratitzar i regularitzar el mercat.

Quant als determinants de la distribució espacial de la venda ambulants, destaca que depèn sobretot de la densitat de possibles clients. D'altra banda, l'alta densitat també té un efecte dissuasiu sobre la intervenció policial, ja que implica el risc de desencadenar una batalla campal. Una lògica similar és la que impulsa a utilitzar l'espai del metro de plaça de Catalunya com a punt de trobada, reunió i venda.

Durant l'entrevista es va reiterar que la venda ambulants és un fenomen natural a les ciutats globals, que sorgeix amb la demanda. La majoria dels mercats de la ciutat, per exemple el mercat de la Boqueria, tenen els seus orígens en un espai públic que va ser ocupat per venedors ambulants. Reprimir aquesta activitat és prevenir que sorgeixin nous mercats similars. Quan se li va preguntar les possibles alternatives a la repressió, va començar posant l'exemple de la Rambla: "A la Rambla podem veure quins són els problemes de Barcelona, no de la Rambla. Per tant, respondre als

problemes que podem veure allà no passa per actuar sobre la Rambla, sinó per intervencions més generals.”

Llavors va assenyalar la importància de fomentar la idea que accedir a l'espai públic per participar en el comerç ha de ser un dret per als qui no tenen més remei, i que fins i tot s'hauria de subvencionar part de la feina que es fa a l'espai públic si és per desincentivar que s'opti per activitats econòmiques no desitjades.

En aquest sentit, convé comprendre les necessitats dels venedors ambulants que van participar en els grups focals, partint de les seves condicions de vida i de treball. La mitjana d'edat de les persones entrevistades era de 30,5 anys; el més jove tenia 22 anys i el més gran 45. El 94,9% dels entrevistats eren homes i el 5,2%, dones. Respecte al lloc de naixement, el 79,3% havia nascut al Senegal i els altres principalment a Bangla Desh (12,1%) i el Pakistan (5,2%). Cal ressaltar que malgrat disposar d'una mostra relativament petita, el perfil dels venedors de Bangla Desh i el Pakistan era notablement més precari que el dels altres venedors, amb menys domini del castellà o català, menys anys d'escolarització i menys coneixement dels serveis municipals a la seva disposició.

Quant als anys d'escolarització, el 34% de les persones entrevistades havia acabat la secundària. No obstant això, l'àmplia majoria parlava diversos idiomes, i els idiomes majoritaris eren el wòlof, el francès, el castellà, l'anglès, l'hindi i el bengalí. Quan se'ls va preguntar quines eren les seves ocupacions anteriors, les més freqüents eren feines manuals i feines rutinàries. El 37,9% només havien treballat en la venda ambulants des que van arribar a Espanya.

Respecte a la situació administrativa, aproximadament tres quartes parts de les persones estaven empadronades. Tanmateix, només tres de cada deu tenien papers. L'àmplia majoria de les persones entrevistades mai havia tingut papers. El 81% van arribar després del 2007, és a dir, després que esclatés la crisi econòmica, i feia menys de tres anys que el 79,4% treballaven en la venda ambulants en el moment de l'entrevista. La principal forma d'entrada a Espanya era en pastera, seguit per l'arribada amb avió i a peu.

En preguntar quines eren les seves aspiracions de cara al futur, tres quartes parts de les persones van dir que preferien quedar-se a Barcelona i portar-hi les seves famílies. Més del 80% enviaven diners a les seves famílies al país d'origen, generalment de manera esporàdica. Tres quartes parts dels seus ingressos es destinaven a les primeres necessitats, a la compra de productes per a la venda, petites despeses i remeses.

El 74,1% de les persones entrevistades vivien al Besòs, mentre que el 20,1% vivien al Raval. Els altres vivien al Poblenou, mentre que una persona era resident a Granollers. Totes les persones entrevistades llogaven el seu habitatge. La mitjana del nombre de persones amb qui convivia era de 5,4 persones. El 20,7% convivia amb 2 persones o menys, mentre que el 19% deia que vivia amb entre 8 i 10 persones. El 74,1% vivien amb altres persones que es dedicaven a la venda ambulants.

De les persones que havien buscat pis (el 53,4% de les persones entrevistades), totes deien que havien viscut casos de discriminació severa més d'una vegada. Quan se'ls va preguntar com era la seva relació amb els propietaris dels

seus habitatges, el 60,3% van dir que la relació era bona i pràcticament tots els altres van dir que era indiferent. Només el 3,4% de les persones entrevistades van dir que tenien una relació regular o dolenta amb el propietari.

En el moment de l'entrevista, el 17,2% de les persones dels grups focals tenien alguna malaltia o problema de salut crònic i el 19% no disposava de targeta sanitària. Quan se'ls va preguntar si menjaven bé, tret d'en tres casos, la resposta va ser que sí. Tanmateix, el 51,7% deien que menjaven amb certa irregularitat. El 46,6% coneixien els serveis socials i el 39,7% coneixien Càritas, encara que cal repetir que en el cas de les comunitats pakistanesa i de Bangla Desh, aquest grau de coneixement era substancialment menor.

Una tercera part dels entrevistats, aproximadament, havia recorregut a aquests serveis. Un 42,1% d'aquests van aconseguir una ajuda puntual, mentre que la majoria van dir que no la van aconseguir. Encara que el consens expressat per cada un dels grups entrevistats era que tenien aquesta intenció de rebre alguna ajuda, la perspectiva més generalitzada entre les persones entrevistades era que ni els serveis socials municipals ni l'ajuda de Càritas podien resoldre la situació del col·lectiu.

El 48% de les persones entrevistades tenien una jornada laboral de 10 hores al dia, interrompuda per llargs períodes d'espera. Aproximadament el 10% treballaven jornades més curtes (de cinc hores), mentre que el 13,7% solien tenir jornades de 12 hores. El 60,3% treballaven cada dia, mentre que la resta deia que treballava entre quatre i set dies depenent de si era temporada alta o baixa de turistes.

Totes les persones entrevistades van afirmar que havien passat per una experiència de racisme. La majoria van dir que havien patit insults racistes per part de la gent a l'espai públic i el 43,1% van dir que havien patit insults per part de la policia.

Quant als productes que venien, lleugerament més de la meitat de les persones entrevistades venien productes de moda (bosses, samarretes, ulleres de sol i accessoris), el 20,6% venien records (imants i clauers) i el 18,9% venien paraigües (en molts casos, aquest últim producte complementa la venda d'altres productes). Totes les persones entrevistades van afirmar que la majoria dels seus clients eren turistes, però van ressaltar que tres o quatre de cada deu eren espanyols, sobretot en èpoques de menor presència turística. En general, es guanyava entre 5 o 10 euros un dia dolent i 40 o 50 euros un dia bo, sense comptar l'impacte dels decomisos, que tots afirmaven que generaven pèrdues considerables. Quan se'ls va preguntar pel que més influïa respecte a si tenien un dia bo o dolent, el factor més esmentat era el nombre de turistes, seguit per la presència policial.

No obstant això, quan es va preguntar pel principal problema que afectava el seu dia a dia, hi va haver unanimitat a esmentar la presència policial. Algunes persones també van referir-se a la durada de la jornada i el pes que s'havia de carregar. La policia també era la font principal d'ansietat del col·lectiu, seguida per la situació administrativa. Una mica més de la meitat de les persones entrevistades afirmaven haver estat colpejades alguna vegada per la policia, i el 86,2% havien experimentat un decomís del material de venda. El 44,8% havien estat al calabós i el 17,2% van dir que

tenien antecedents penals, en tots els casos per assumptes relacionats amb la venda ambulants.

Aproximadament el 80% de les persones entrevistades van dir que havien estat multades, però només la meitat havien pagat una multa i en tots aquests casos, es tractava, segons els venedors, de multes judicials i no municipals.

Quant als comerciants locals més propers als seus territoris respectius, el sentiment més comú entre les persones entrevistades era la indiferència (65,5%). El 21% deien que tenien una relació bona amb els comerciants, mentre que la resta van dir que simplement no hi tenien relació. Quan se'ls va preguntar si tenien molts conflictes amb els comerciants, la resposta més comuna era que hi havia alguns conflictes, de manera intermitent, però que no es podia dir que fossin conflictes particularment intensos. Dos dels grups van assenyalar que alguns comerciants havien penjat pancartes a la zona amb lemes contra la venda ambulants, però no atribuïen aquesta actitud a tots els comerciants. No obstant això, en preguntar si tenien interessos comuns amb aquest col·lectiu, una mica més de dos terços de les persones entrevistades van dir que no o que ho dubtaven.

De les persones que van participar en els grups focals, gairebé tres quarts havien participat en alguna manifestació, en la majoria dels casos a través del sindicat, i més d'una tercera part havien participat en altres manifestacions, en la majoria dels casos amb col·lectius que van conèixer a través del sindicat. Això suggereix que el sindicat ha produït un apoderament col·lectiu dels venedors ambulants, a més d'activar i potenciar vincles amb altres xarxes d'actors socials diferents d'aquelles a les quals solien acudir.

Els principals obstacles per a la plena participació a la ciutat dels treballadors de la venda ambulants inclouen la situació administrativa, la penalització de la seva activitat i la falta d'accés al mercat laboral formal. A aquests factors s'afegeix la discriminació que viuen en el dia a dia, que a més de tenir un impacte sobre qüestions com l'habitatge, fa més difícil que l'opinió pública integri la seva realitat. Aquesta discriminació genera un aïllament territorial i social del col·lectiu que també saboteja la seva capacitat per participar plenament en la ciutat. Que la principal forma d'entrada al país de les persones entrevistades sigui amb pastera, que l'amplia majoria mai no hagi tingut papers i que molts practiquin la venda ambulants des de la seva arribada a Espanya sembla confirmar que hi ha un mecanisme de retroalimentació que no només dificulta que els treballadors esmentats surtin de la venda ambulants, sinó que incentiva la participació en activitats econòmiques il·legalitzades.

En aquest sentit, l'aparició del sindicat de venedors ambulants és un pas endavant. D'una banda, apropa la realitat d'un col·lectiu vulnerable als qui no la coneixien i ofereix una sortida del que sembla ser un circuit tancat i apartat de la ciutat. De l'altra, constitueix un interlocutor amb la legitimitat necessària per articular demandes col·lectives, dialogar i arribar a acords amb els actors que tenen un paper important en el conflicte que ha sorgit entorn de la seva activitat econòmica. No obstant això, per trencar el cercle viciós de la il·legalitat, fan falta mesures més contundents, com ara la despenalització de la venda ambulants o la descriminalització de la falsificació dels productes de moda.

Bibliografia

ANJARIA, J. S. "Street Hawkers and Public Space in Mumbai". *Economic and Political Weekly*, núm 21, vol. 41 (2006).

AZUELA, A. i Meneses, R. 2013. "The Everyday Formation of the Urban Space: Law and Poverty in Mexico City. Paper prepared for the Conference Where Now? Moving Beyond Traditional Legal Geographies, The Baldy Center for Law and Social Policy, University of Buffalo". A: Meneses Reyes i Caballero Juárez, 2010.

BHOWMIK, S. (ed). *Street Vendors in the Global Urban Economy*. Londres: Routledge, 2010.

CASTELLS, Manuel and Portes, Alejandro. "World Underneath: The Origins, Dynamics and Effects of the Informal Economy". A: Ports, Castells i Benton (eds.). *The Informal Economy: Studies in Advanced and Less Developing Countries*. Baltimore: Johns Hopkins, 1989.

DELANEY, D. *The Spatial, the Legal and the Pragmatics of World-Making: Nomospheric Investigations*. Nova York: Routledge-Cavendish, 2010.

DEVLIN, R. "An Area that Governs Itself: Informality, Uncertainty and the Management of Street Vending in New York City". *Planning Theory*, núm. 10 (1) (2011).

DEVLIN, R. "Informal Urbanism in the USA: New Challenges for Theory and Practice". *Planning Theory & Practice*, núm. 12 (1) (2011).

GRAAF, K. i Ha, N. (eds.). *Street Vending in the Neoliberal City: A Global Perspective on the Practice and Policies of a Marginalized Economy*. Nova York: Berghan Books, 2015.

HART, Keith. "Informal Income Opportunities and Urban Employment in Ghana". *The Journal of Modern African Studies*, núm. 11 (1) (1973).

HUSAIN S., Yasmin, S. i Islam, MDS. "Assessment of the Socioeconomic Aspects of Street Vendors in Dacca City: Evidence from Bangla Desh". *Asian Social Science*, núm. 11 (26) (2015).

ILO. *Statistical Update on Employment in the Informal Economy*. Ginebra: ILO Department of Statistics, 2011.

KUSAKABE, K. *Policy Issues on Street Vending: An Overview of Studies in Thailand, Cambodia and Mongòlia*. Bangkok: International Labour Office, 2006.

MENESES REYES, R. i Caballero Juárez, J. A. "The Right to Work on the Street: Public Space and Constitutional Rights". *Planning Theory*, núm. 0 (0) (2013).

MKHIZE, Sibongile, Godwin Dube and Caroline Skinner. *Informal Economy Monitoring Study: Street Vendors in Durban, South Africa*. Manchester, UK: WIEGO, 2013.

OECD. *Measuring the Non-Observed Economy*. París: OECD, 2002.

OECD. *Reducing Opportunities for Tax Non-Compliance in the Underground Economy*. París: OECD, 2012.

Roy, Ananya. "Urban Informality: Toward an Epistemology of Planning". *Journal of the American Planning Association*, núm. 71 (2) (2005).

SASSEN, Saskia. *Informalization in Advanced Market Economies. Issues in development discussion paper 20*. Ginebra: International Labour Office, 1997.

SOLOMON-AYEH, B. E.; King, R. S.; Decardi-Nelson, I. "Street Vending and the Use of Urban Public Space in Kumasi, Ghana". *The Ghana Surveyor*, núm. 4 (1) (2011).

SWANSON, K. "Revanchist Urbanism Heads South: The Regulation of Indigenous Beggars and Street Vendors in Equador". *Antipode*, núm. 39 (4) (2007).

WILLIAMS, Colin C. *The Hidden Enterprise Culture: Entrepreneurship in the Underground Economy*. Cheltenham: Edward Elgar, 2006.

WILLIAMS, Colin C. "Formal and Informal Employment in Europe: Beyond Dualistic Representations". *European Urban and Regional Studies*, núm. 162 (2009).

WILLIAMS, Colin C. "Evaluating cross-national variations in the extent and nature of informal employment in the European Union". *Industrial Relations Journal*, núm. 44 (5-6) (2013).